

שהוא מספר מה יהיה דינו כשיהיה טמא. וצריכין אנו לומר שטומאת המת אין בה לשון גנאי, שהרי מצינו ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם¹⁰, איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה¹¹, ויש טעם מספיק בדבר שאין זאת הטומאה לגנאי כמו טומאת הבהמות האסורות וטומאה שיוצאה לאדם מגופו¹².

ומה שאמרו במסקנא¹³ מיהו¹⁴ באורייתא מי לא כתו' טמא, דמוכחינן מינה דכל היכא דנפיש מיהדי¹⁵ משתעי בלשון קצרה, לא תהא סבור שיש במשמע שיזכיר טמא לעולם משום לשון קצרה, שאין הדבר כן, שהרי עקם הכת' בשלשה מקומות¹⁶, אלא הכונה כך היא, שאע"פ שאמ' ר' ישמעאל על לשון רכיבה שהכתו' לא הזכירו מפני שאינו לשון של כבוד אין להשיב מן המקומות שמצאנו בכתו' שהוא מזכירו, שאין כונתו שלא (יהא) יהיה נזכר כלל, שהרי לשון טומאה שהוא לשון מגונה מצינו הרבה בתורה, ויש טעם בדבר שהוא מזכיר אותם להלכותי[הם], וכשאמ' ר' יהושע בן לוי לעולם אל יוצא אדם דבר מגונה מפיו אין במשמע מניעה גמורה, ואף אנו נומר בלשון רכיבה שאע"פ שאינו לשון של כבוד יש מקומות שהוא מזכירו ללשון קצרה, ומ"מ נלמוד שיספר אדם בלשון כבוד, דכל היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון כבוד. ועכשו לפי שיטה זו יש לנו לומר שדברי ר' יהושע בן לוי הן לאסור לשון מגונה, ובריתא דר' ישמעאל לאסור לשון שאינו של כבוד שהוא למטה ממנו. שעל רכיבה באשה שהוא לשון שאינו של כבוד אמרו דמשתעי בלשון קצרה, ובלשון טומאה שהוא לשון מגונה לא אמרו כן, אלא משום טמא דכתו' באורייתא כשהוא צריך להלכותיו שהוא טעם מספיק יותר שצריך הוא לגנותו כמו שאמרנו¹⁷.

10 במדבר ט' ו'. 11 שם שם י'. 12 ואע"פ וכו'. רבינו שפי' להלן במימרא דריב"ל שעדיפה לשון נקיה וארוכה על לשון קצרה שהיא מגונה, הוקשה לו ממה שכתוב בתורה טמא בכמה מקומות, ומישיבם. ודנו בזה גם הר"ה במאור, הר"י מלוגיל, ס' המכתם, ועוד, ועי' במאירי בארוכה. 13 עמ' ב'. 14 וכו"ה בכ"י ודפוסים ישנים, עי' דק"ס עמ' 6 אות פ' וגמרא שלמה. ולפנינו: ובאורייתא וכו', ותיבת „מיהו" ליתא. ועי' הע' 17. 15 וכו"ה בכ"י וראשונים: דנפיש מיהדי, ולפנינו: דנפישין מילי. 16 ר' רש"י ד"ה וכל, ועי' מהרש"א ותוס' ר"פ והי' הר"ן. 17 יש להוסיף בזה הסבר. הנה רבינו הולך בשיטת המאור (המובא לקמן) ושאר המחלקים בין לשון מגונה ובין לשון שאינה של כבוד, שרק בלשון שאינה של כבוד הוא שאמרו דמשתעי בלשון קצרה. ופירוש זה בגמ' עולה כהוגן לפי נוסחאות כתבי יד. אינו שרבינו גורס: מיהו באורייתא מי לא כתיב טמא (ר' הע' 14), ונוסח זה אינו מתקשר עם מה שבדפוס לפני כן: משום ביעתותא דהר איכא, ואכן לשון זו חסרה בכמה כ"י, עי' דק"ס וגמ' שלמה, ובכ"מ הגירסא: ואבע"א ביעתותא דלילא ליכא מיהו בדאורייתא וכו'. ולפי נוסחאות אלו מבואר שלשון: ומיהו באורייתא וכו', כולה מדברי התרצן, שחזר לומר דליכא ביעתותא גבי, והיא רכבת", אלא שדיבר הכתוב בלשון קצרה, וכדמסיק ש„רכבת" כתוב חסר. אמנם על הקושיא מ„ותרכבה" צ"ל שנשאר התירוץ הראשון במקומו, שמשום ביעתותא דגמלים אורחא הוא, שאליכ היה ראוי ליכתב „ותשבנה". וכן פירש במהר"ם חלאוה. ומיושב לפי"ז מה שהקשו אה"כ: והא רכבת ויושבת דכי הדדי נינהו וכו', שלנוסח הדפוס הקושיא תמוהה שהי כבר אמרו דמשום ביעתותא, אורתא הוא. ועי' צל"ח ואור חדש. אבל הלשון: וכל היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון כבוד, אינה מתקבלת לנוסחאות אלו, וכן באמת אינה בכל כתבי היד. נמצא לפי"ז שבלשון שאינה של כבוד הוא שאמרו דמשתעי בלשון קצרה, שהרי במימרא דרבי ישמעאל טובבים הדברים. והסביר רבינו לשון הגמ': מיהו באורייתא וכו' כתורת ראייה, שבלשון טומאה שהוא לשון מגונה הנזכר כמה פעמים בתורה להלכותיו, יש לנו ללמוד ללשון שאינה של כבוד שיש להזכירו משום מעלת לשון קצרה. אבל בלשון מגונה לא אמרו דמשתעי בלשון קצרה. ולפי"ז מפורשת בסוגיא שיטת רבינו והמאור והראשונים

וכן כתב בעל המאור שיש לו חלוק בין לשון מגונה ובין לשון שאינו של כבוד, שלשון מגונה אמרו בו אל יוצא מפיו ולשון שאינו של כבוד איפשר לספר בו בלשון קצרה. אלא שהוא ז"ל כתב דטמא דכתי' באוריתא הואיל והזכירו בהלכותיו אינו לשון מגונה אלא שאינו של כבוד ולפיכך הזכירו אותו ללשון קצרה¹⁸. והוא דבר נאה ומתקבל על הדרך שמפרש הרב ר' יונה ז"ל¹⁹, שמה שמעקם הכת' בענין נח ואמר אשר איננה טהורה²⁰ הוא מפני שבאותו זמן היתה הבהמה מותרת באכילה אלא שלא היתה טהורה לקרבן²¹, ועל כן נחשב לשון מגונה, שאין ראוי שיגנה אדם הדברים אשר הם למאכל אדם ויקרא אותם בלשון טומאה, וכשנתנה תורה לישראל שאסרה אותם באכילה אינו לשון גנאי אם יקרא אותם בלשון טומאה. ולפי' אמרו באורית' מי לא כתי' טמא, שאין צורך שיעקם הכת' בשבילו לשון מגונה כל כך ומשתעי בלשון קצרה.

[שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב. פרש"י ז"ל]⁵ בזב כתי'²² וכל המרכב ובאשה כתי'²³ או על הכלי אשר היא יושבת עליו²⁴. ואין הלשון הזה מספיק יפה, שהפסוק הזה או על הכלי אשר היא יושבת עליו לתלמודו הוא בא למושב ממש. שאע"פ שכבר כתו' בה דין המושב וכל הנוגע בכל כלי אשר תשב עליו וכבס בגדיו²⁵, חזר הכת' לדין המושב פעם אחרת כמו שחזר לדין המשכב כשכתו' ואם על המשכב הוא, ובשניהם לדרשא כמו שדורשין בתורת כהנים²⁶, ואם על המשכב הוא עד שינשא רובו עליו או על הכלי אשר היא יושבת עליו או על מקצתו, מכאן אמרו רוב טמא על הטהור או על מקצתו [רוב טהור על הטמא או על מקצתו]²⁷ אחד הזב ואחד המשכב טמא, וכולה דרשא, אם כן כשאמרו כאן ובאשה קראו מושב אין הכוונה על יושבת עליו שיהיה לכנוי מרכב שהרי הוא למושב ממש כמו שאמרנו.

אבל הכוונה היא ממה שאמרו בתורת כהנים²⁸, ואם על המשכב הוא משכב זה משכב, אשר היא יושבת עליו זה המושב, כלי זה המרכב שני' בנגו(ו)עו בו, אי זהו דבר שחלוק מגעו ממשאו הוי אומי' זה המרכב, לומי' שכתו'²⁹ לא הזכיר מרכב באשה בפירוש אלא שרמו לו עם המושב ופירש את דינו שמגעו חלוק ממשאו³⁰.

שבציון¹². ועי' במהרש"א שהעיר שהסוגיא קשה להולמה לשיטת בעהמ"א, ועי' גם בצל"ח. ברם, ב, אור גדול" למשנתנו פירש גם נוסח הדפוס לשיטת בעה"מ, עיין בדבריו. אבל דעת רש"י והתוס' בסוגיין אינה כן, אלא שלשון קצרה עדיפה לעולם אפילו אם היא מגונה (ועי' להלן בע"ב ציון 2). ועי' רי"ף ורא"ש שהעתיקו דברי ריב"ל ותנא דבי ר"י אבל לא הביאו מסקנת הגמ': אלא כל היכא דהדדי וכו'. ועי' בשפת אמת. והרמב"ם בחיבורו השמיט את המימרות מהלכה. 18 עי' בלשון המאור. 19 בשערי תשובה סוף ש"ג. 20 בראשית ז' ח'. 21 עי' זבחים קט"ז א': טמאים אבל לא טהורים וכו', ועי' נ"א בגליון הגמ' שם ושמ"ק שם אות ז'. 22 ויקרא ט"ו ט'. 23 שם שם כ"ג. 24 ר' רש"י ד"ה בזב. וכ"פ הר"י מלוניל והמכתם והמאירי ועוד. וברשב"ם עה"ת (שם): אשר היא יושבת עליו, פירשו חכמים במרכב. 25 שאע"פ וכו'. עי' מהר"ם חלאוה שהמפרשים, אשר היא יושבת עליו" במרכב, למדוהו מיתורא דקרא. שדין המושב הלא כבר אמור בפסוק הקודם, ועוד שמשכב ומושב טעון כבוש בגדים וכאן כתוב טומאת אדם בלבד. ורבינו מיישב למה חזר הכתוב לדין המושב פעם אחרת. והראיה השניה שהביאו הראשונים מתיישבת גם היא לפי הפירוש שכ' להלן. 26 מצורע זבים פרשה ד' ה"ו. 27 כ"ה בתור"כ, ונשמט ע"י הדומות. ועי' משנת זבים פ"ה מ"ה. 28 שם ספ"ד. 29 צ"ל: שהכתוב. 30 כפי' ר"י בתוס' ד"ה שהרי ובשאר".